

Служыў Богу і Радзіме

22.07.2014 23:32

Газета

Жыхары Хорастаўшчыны хочуць увекавечыць памяць слаўтага святара

На тэрыторыі Хорастаўскага сельсавета ў гады Вялікай Айчыннай вайны адбыліся падзеі, якія адыгралі вялікую ролю ў гісторыі партызанскага руху Беларусі. Ураджанцам вёскі Хорастава Васілём Каржом быў створаны першы на Беларусі партызанскі атрад, дзе можна змагаліся будучыя героі – Вера Харужая, Аляксей Куляшоў, Раман Карасёў, адзін з арганізатараў партызанскага руху на Піншчыне, імя якога носяць вуліцы ў Пінску і Лунінцы. Жыхарамі Хорастаўскага сельсавета з'явіліся браты-патрыёты Міхаіл і Іван Цубы з вёскі Навіна. Тут размяшчаліся штаб Пінскага партызанскага злучэння, аэрадром, шпіталь, друкарня газеты «Палеская праўда». На часовай дыслакацыі ў 1942 і 1943 гг. тут знаходзілася злучэнне партызан Украіны на чале са знакамітым Сідарам Каўпаком. За гады вайны ў барацьбе з фашызмам загінуў кожны другі жыхар сельсавета, усе вёскі без выключэння спалены дашчэнту.

Аб трагічных наступствах ваеннага ліхалецця ў Хорастаўскім краі ўраджанцам вёскі Пузічы Аляксандрам Ясько праведзена грунтоўная даследчыцкая праца і напісана кніга «Больно даже мёртвым: Полесская трагедия», выдадзеная ў 2012 годзе. Разам з больш-менш вядомымі, але дэталёва апісанымі фактамі генацыду з боку захопнікаў супраць мясцовага насельніцтва ў кнізе ўсплывае неардынарная фігура ксяндза Францішка Кубшы. Нягледзячы на тое, што яго дзейнасць у Хорастаўскім краі ў савецкі час увогуле не атрымала агалоскі і была асуджана на забыццё, сёння нават тыя, каму ўжо за 80 гадоў, адразу пазнаюць фотаздымак ксяндза Кубшы. Некаторыя з іх – дабаўляючы: «Як жа яго не помніць, калі ён у вайну мяне і шмат іншых дзяцей выратаваў ад смерці?».

Вільгельм-Францішак Карлавіч Кубш нарадзіўся 29 сакавіка 1911 года ў сям'і машыніста паравоза ў невялікім гарадку Гляйвіц, што знаходзіўся на памежжы Германіі і Польшчы. Гарадок, дзе пражывала як нямецкае так і польскае насельніцтва, 31 жніўня 1939 года стаў вядомым на ўвесь свет у сувязі з правакацыяй германскай аперацыі «Кансервы», пасля якой першага верасня 1939-га пачалася Другая сусветная вайна.

Да гэтага часу Кубш атрымаў выдатную ўсебаковую адукацыю. Ён вучыўся ў духоўнай семінарыі аблатаў у Люблінцы, адначасова атрымаў медыцынскую прафесію стаматолага, затым скончыў навіцят ордэна аблатаў місіянераў Марыі Беззаганнай у Маркавіцах. Пасля пасвяшчэння ў сан святара Кубш амаль тры гады працаваў эканомам духоўнай семінарыі ў горадзе Обр. Яго місіянерская дзейнасць пачалася ў жніўні 1939 года ў палескай вёсцы Лунін, што непадалёку ад Лунінца. Тут ён займаў пасаду вікарыя парафіі касцёла Праабражэння Гасподня, але праз месяц улада змянілася: на пачатку Вялікай Айчыннай вайны Лунінччына аказалася захопленай германскімі войскамі. Ксяндзу, які дасканалы ведаў нямецкую мову, фашысты прапанавалі стаць паліцаём, а пасля яго катэгарычнай адмовы ўстанавілі за ім слежку.

Ксёндз касцёла Святога Юзефа ў Лунінцы Пачабут-Адланіцкі, ведаючы адкрытасць выказванняў і лютую нянавісць Кубша да нацыстаў, перавёў яго ў Лунецкі касцёл, але і тут навісла пагроза арышту. Тады, каб выратаваць ад праследвання гестапа і зберагчы маладога і гарачага святара, было вырашана накіраваць яго ў сапраўды глухія мясціны – настояцелем касцёла святой Ганны ў вёску Пузічы. У хуткім часе аб яго добрых медыцынскіх здольнасцях ведалі ва ўсіх навакольных вёсках. Ксёндз Кубш толькі яму вядомымі спосабамі, а таксама дзякуючы настояям з загадзя падрыхтаванымі лекавым траў змог вылечыць вялікую колькасць мясцовых дзяцей. Разам з тым, ён ніколі не забываў расказаць аб сутнасці нямецкага фашызму. З пачаткам кампаніі акупацыйных улад па вывазе моладзі на прымусовыя работы ў Германію ксёндз наведваў амаль усе навакольныя вёскі і на канкрэтных прыкладах і фактах расказаў маладым людзям, што іх чакае ў нямецкім «краі». У выніку моладзь масава пайшла ў партызанскі атрад «Камарова» Васіля Каржа, які прыбыў з Пінска і дзейнічаў на Хорастаўшчыне.

Вывяць зачыншчыка «беспарадкаў» і «сарваных планаў» фашыстам дапамог мясцовы здраднік. У студзені 1942 года Францішак Кубш быў арыштаваны і кінуты ў засценкі гестапаўскай турмы ў Ганцавічах. Пасля пакутлівых допытаў ксяндзу Кубшу быў вынесены вердыкт «вельмі небяспечны вораг Германіі» і святар быў вывезены ў расстрэльную турму, што знаходзілася ў Баранавічах. Дасканала ведаючы нямецкую мову, Кубш змог увайсці ў давер да турэмнага наглядача-аўстрыйца, які аказаўся веруючым католікам. Пасля чарговай адмовы выдаць свае сувязі з партызанамі прозвішча ксяндза было ўнесена ў расстрэльны спіс. Падчас расстрэлу групы іншых смернікаў, наглядач выкрасліў са спіса прозвішча ксяндза як ужо расстралянага і адпусціў яго.

Ксёндз Кубш у хуткім часе становіцца партызанам атрада Васільева – «Дзядзі Васі», які пазней быў ператвораны ў вядомую партызанскую брыгаду імя Леніна.

Пры непасрэдным удзеле Францішка Кубшы ствараецца ў асноўным з дэпартаваных католікаў першая польская дывізія імя Т. Касцюшкі, затым – батальён імя Эміліі Плятэр з дэпартаваных дзяўчат.

У складзе злучэння ён сабраў польскую роту з мясцовых католікаў, якая пасля перарасла ў польскі партызанскі атрад імя Касцюшкі пад камандаваннем яшчэ аднаго польскага патрыёта Чэслава Кліма.

У цяжкіх і няроўных баях, што пачаліся з 10 лютага 1943 года, Пінскае злучэнне пад камандаваннем Каржа несла вялікія страты. Загінула падчас бою і доктар злучэння Вольга Чачуліна. А ўсе абавязкі па лячэнні і доглядзе параненых ляглі на плечы Францішка Кубшы.

Але не толькі медыцынскімі справамі абмяжоўвалася партызанская дзейнасць Кубшы. Вядомы факт, што ноччу 6 сакавіка 1943 года менавіта ён падчас прарыву блокады першым з аўтаматам у руках падняў у атаку атрад «Дзядзі Васі», і, нягледзячы на моцны кулямётны агонь праціўніка, партызаны змаглі прарваць кальцо блокады. А затым яшчэ некалькі гадзін збітыя з толку фашысцкія вайсковыя фарміраванні ваявалі адзін супраць другога. Гэта і дазволіла партызанскаму злучэнню адарвацца ад праследавання, а затым вярнуцца на пастаяннае месца дыслакацыі. Штаб Пінскага партызанскага злучэння з сярэдзіны сакавіка 1943 г. і да вызвалення Беларусі знаходзіўся на хутары паблізу вёскі Навіна. Тут жа за трыста метраў ад штаба запрацаваў партызанскі шпіталь, куды і быў тэрмінова пераведзены для выканання сваіх медыцынскіх абавязкаў Францішак Кубш – улюбёнец партызан.

Вяртаючыся з баявых заданняў, партызаны часта прыводзілі палонных – нямецкіх салдат і афіцэраў. Улічваючы тое, што пры штабе толькі адзін чалавек дасканала ведаў нямецкую мову, Карж вымушаны быў задзейнічаць у допытах «языкоў» ксяндза Кубша. Без усялякіх фізічных уздзеянняў той мог выведаць самыя карысныя і неабходныя звесткі для партызан, якія тэрмінова перадаваліся па рацыі на «Вялікую зямлю» – у Беларускі штаб партызанскага руху.

У хуткім часе Вярхоўнаму Галоўнакамандуючаму Іосіфу Сталіну быў прадстаўлены для зацвярджэння спіс будучага складу Нацыянальнага камітэта Свабоднай Польшчы (НКСП). Сярод 16 чалавек, якія туды ўвайшлі, – агульнавядомыя польскія военачальнікі, вучоныя, грамадскія дзеячы. Пад № 9 у гэтым спісе пазначана: «Ксёндз, капелан першага польскага корпуса Кубш Францішак». Напрыканцы мая 1943 года па асабістым загадзе Сталіна, каб забраць партызанскага лекара, з Масквы быў накіраваны самалёт. Паводле ўспамінаў мясцовых жыхароў, перад адлётам Францішак Кубш, паспеў пахрысціць ўсіх прыведзеных бацькамі да яго дзяцей, прычым як католікаў, так і праваслаўных.

Пры непасрэдным удзеле Францішка Кубшы ствараецца ў асноўным з дэпартаваных католікаў першая польская дывізія імя Т. Касцюшкі, затым – батальён імя Эміліі Плятэр з дэпартаваных дзяўчат. Францішак Кубш у складзе Войска Польскага прымаў удзел спачатку ў вызваленні ад ворагаў беларускіх земляў, а затым сваёй Айчыны – Польшчы. Вядома, што ён не раз удзельнічаў у рызыкоўных баявых аперацыях, паказваючы прыклад асабістай адвагі, мужнасці і гераізму. Францішак Кубш скончыў вайну ў вайсковым званні палкоўніка, на пасадзе генеральнага дэкана Войска Польскага. Яго баявы шлях адзначаны шматлікімі ўзнагародамі СССР, а таксама ардэнамі і медалямі Польскай Рэспублікі, у тым ліку вышэйшай баявой узнагародай Польшчы – ордэнам Віртуці Мілітары.

Пасля вайны ксёндз Кубш з'яўляўся вядомым рэлігійным і грамадскім дзеячам Польшчы. Памёр 27 ліпеня 1978 года. Іменем Кубша названы вуліцы ў польскіх гарадах Зялёная Гура, Вроцлаў, Катавіцы. У апошнім заснаваны музей, прысвечаны слаўтаму польскаму ксяндзу.

У сваю чаргу, наша Хорастаўшчына і яе жыхары ўдзячны лёсу, што ў самыя трагічныя часы ваеннага ліхалецця гэты Чалавек з вялікай літары знаходзіўся разам з імі. Нягледзячы на злачынствы, масавыя забойствы, учыненыя нацыстамі і іх памагатымі, ён захаваў святую веру ў людзей, сам актыўна змагаўся з акупантамі, самаахвярна дапамагаў людзям, усяляў надзею і веру ў лепшае.

На жаль, імя Францішка Кубшы для сучаснай моладзі нашага краю ні аб чым не гаворыць. У рамках падрыхтоўкі святкавання 70-й гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, паводле Указа Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 230, неабходна «...актывізаваць архіўна-даследчыцкую працу па ўстанаўленні імёнаў, лёсаў і месцаў пахаванняў загінулых у гады Вялікай Айчыннай вайны, адкрываць новыя памятныя месцы, ствараць мемарыяльныя зоны».

Думаем, што ў сувязі з гэтым было б справядліва на месцы Пузіцкага касцёла святой Ганны, знішчанага ў гады вайны фашыстамі, дзе працаваў Францішак Кубш, стварыць мемарыяльную зону з помнікам альбо памятным знакам, прысвечаным польскаму патрыёту. Улічваючы, што ў вёсцы Хорастава працуе музей партызанскай славы імя Васіля Каржа, само сабой напрашваецца ўвесці ў яго экспазіцыю матэрыялы і экспанаты аб Францішку Кубшу, прысланыя з Польшчы. З мэтай увекавечання памяці слаўтага польскага святара добра было б і адну з вуліц Салігорска назваць іменем Францішка Кубша.

Міхаіл ЦУБА, кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры гуманітарных навук, філасофіі і права ПалесДУ